

Kremenjak

Politički list za interese grada Šibenika i okolnih sela.

Kremenjak izlazi svaki četvrtak. Pretplatna cijena na godinu 3 Krune. Na po godinu Kruna 1.50 para. Pretplate i pisma šalju se uredništvu.
Rukopisi se ne vraćaju a neplaćeni se listovi ne primaju. **Pojedini broj 4 pare (2 novč.)**

Nepobjediva armada.

Bosna, oktobra mj.

U neposrednoj blizini Dalmacije, u hirišimskoj zemlji postoji dobro organizovana vojska. Uzdajuć se u svoju hitrinu i visoko pokroviteljstvo, ona sebe smatra nepobjedivom. Ova vojska nema ubojnih topova; nema krnja ni zelenka. Njen asker ne nosi jakih džebelija ni vitih čelenka. Pa ipak, ona nije nevina golubica! Nit je ustrojena, nit stvorena, da našem narodu Srbinu i Hrvatima dade mira, ljubavi i sloge. Stanmo malo i pogledajmo redove nepobjedive armade. Tu su: jezuiti, milosrdnice, trapisti, činovnici-jabandžije! *) Jednom riječi čitav narod prekrililo je Hirišimu uzduž i poprjeko. Na čelu je mudri ridžal Štadler-bazargjane.

Da ova vojska kao strana i došljacka nema prednost nad domaćim elementom u hirišimskoj zemlji, mi joj nebi prigovarali. Da nije njezin smjer vjerski prozelitizam i rastrojstvo narodno bila bi barem snošljiva, i ako ne opravdana u našoj sredini. Kad bi u zemlji hirišimskoj kršćanstvo bilo u opasnosti, onda bi barem shvatili njen opstanak. Ali, u današnjem mirnom vaktu, kada nema rata ni serhata, mi ovu vojsku gledamo i smatramo sa njenog pravog gledišta; biva, kao zatorna našoj nacionalnoj ideji i napokon našem opstanku.

Nije nam namjera mi hirišimske državnike po imenu zvati, da se sjete svoga obetanja i ugovora. Ako zagudimo istinu, gudaćom će drž. odvjetnik po prštima. Ali se možemo i ovako razumjeti, ako smo voljni na besjedi.

Vogje nepobjedive armade na naše prigovore i žalbe posprdno nam odgovaraju: *J' y suis, j' y reste!*

Kada u vojsci nema sokolova, s nevolje moramo i sa jejinama raspravljati. Niti njima dolikuju ove riječi velikoga generala Mac Mahona, niti bi ih on ikada izustio, da je znao, ko će njegov junački divan tumačiti u svoj prilog.

Hoće li nepobjediva armada, da se na nju računa, neka se sama svojim silama uzdržava. Je li željna boja i megdana sa Hirišimcima, neka musala aber dade Hirišimcima, da im je slobodno braniti se kao urogjenicima od nasrtljivih došljaka. Inače Hirišimac će da sumnja u sve i svakoga i da se uzda samo u se i u svoje kljuse!

Doklen god Štadler — bazargjane bude zamjenjivao našeg Radu neimara i po šehar Sarajevu gradio:

„tanke kule nebu pod oblake“,

izvođec im čoške na sokake, Hirišimac će biti podozriv: ko dava i za što se njemu uručuje tolike pare.

Dok se jezuvitskoj gimnaziji u vezirskom Travniku dava obilata državna podpora od 80,000 Kruna godišnje,

*) Još najzad vitezovi bez junačkog megdana, što golubove strijeljaju.

Hirišimci će proklinjati: gdje se djede hirišimsko blago! Za što se ne dijeli po broju pučanstva kao što pravda hoće. Dok niču manastiri milosrdnica sestara, trapista, itd. ondje, gdje im nije nužda i gdje izazivlju otpor drugih vjeroispovjesti, dotlen će biti vazda samo mržnje na ovu armadu, pak sto puta ona bila — nepobjediva.

Bila je nekad jedna armada Filipa II španjolskoga i ona se smatrala nepobjedivom. Ali dodje doba i skrha se kod Dünkirchena upravo u času, kad je bila naj jača. Snjom propada i prvenstvo Španjolske na moru.

Nekad bilo, sad se spominjalo! Povjest nas uči, kako je i jaka sila prolazna i vremenita. Oni, koji iz nepobjedive hir. armade nama dovikuju: Ovdje smo ovdje ostajemo! mogli bi suzbiti malko strast i silu.

Jer, kad prekipi, mogli bi čak i oni, koji danas posiplju cvijeće pod svetim nogama nepobjedive armade, da joj doviknu: *Durum orda!* **) Serhatlija.

Još od državnoj cesti:

Čujemo, da je g. Poglavar uslijed tužbe u našem listu o zanemarenju državne ceste preduzeo mjere i pozvao odnosne činovnike-vinovnike na odgovornost. Ako je to istina, onda je to pohvalno, pak bi molili gosp. Poglavara, da kadikad sam prošeta se cestom i na svoje se oči uvjeri o stanju iste. Sramota bi bila ovaka testa i za kakvi pusti kraj, a kamo li ne za ovako napućen kotar, u kome je ona jedinim putem za vas promet. Osobito opet u jeseni!

Al sve će, bojimo se, tako uvijek biti, dok se ne promijene neke stvari. Cestar je čovjek ostario i više nevidi; on je svoju službu već izvršio i zaslužuje da svoju plaću uživa u miru. Zašto ga se drži, to sigurno da gosp. Poglavar nezna, al znamo mi, a zna i — nadcestar. Nadcestar je takodjer ostario i čovjek je za penziju, a sumnjamo je li baš njegovo vršenje službe bez zamjerke. Govori se dosta toga, a kad bi polovica bila istinom, onda bi gosp. nadcestar već davno zaslužio da ga se baci — recimo — u penziju.

Na vrh jezika nam je da kažemo sve što se govori, ali, kad se g. Poglavar makao, mi smo puni nade, da nećemo biti prisiljeni govoriti. A gospodin inžinir? što on radi? A eto; on ima sreću i *frakkartu*, pak putuje željeznicom svake sedmice za toliko dana u Spljet. Inače ga vidimo u Šibeniku onako na let kô lovac kosovca. Kad slučajno nebi bilo željeznice ni parobroda do u Spljet, a njegovo gospodstvo moralo putovati carskim drumom, sigurno da bi tad testa bila ravna, bez muća, bez jama, bez kuka, sa *parapetim*, da se nebi po nezgodi rebro gospodinovo odrlo gdje o kuk ili gosp. inžinir sio s visoka na tudji panj, pak se i on našao na podlo-

**) Stante malo.

zi amerikanskoj. To da, al kad bi težaku koslata masta izvrcila iz kolâ, šta mari; kvjetanca na prvi isto *kuri*.

G. Poglavar najbolje bi učinio kad bi nastojao zadovoljiti nas Šibenčane i g. inžinira. Kako? Poslati ga u Spljet na lijepu baštinu pok. Bulata. Gradjanin.

DOPISI.

Zadar, oktobra mj.

Sabor je već zatvoren. Sad će, kažu, doći *Zavatta*. Govorilo se puno; vlada je, kažu prestrašena i dovedena u slijepu ulicu. Latinske izreke i sentence najviše su je prepale; osobito ona Perićeva „*Quousque tandem Catilina.....*“ parilo je: sad će na nebo na zemlju. Bolje da nije; inače pogibosmo svi i — Šanšun s nami. Vi ćete reći da je ovo šala; al, vjerujte, nije, jer sam sama ozbiljno čekao, hoće li ko šta reći o Morinjam našim i o kraćem putu iz Šibenika na Danilo. Al, niko ni mukaet. Kad sam sa galerije čuo riječ: sabor je zatvoren — htio sam uprav da viknem: Čekajte još teke dok naš reče *dvi-tri* za presušenje Morinja i za gradnju puta do na Danilo. Al, gdje je to?! Čim čuše da je zatvoren, bježe naši časni i mnogopoštovani kao iz teatra, kad se zapali. Za to sam se i sjetio *Zavatte*, jer mi je palo na pamet kako smo mi ono bježali iz *Zavattina* cirkusa u Šibeniku, kad se ono bila prošila i zapalila svijeca od petrolja. Onda smo se smijali kao ljudi, a evo sad — u malo da bih plakao! Jadan naš sabor! U njemu su, znate li, jedanput govorili Klaići, Pavlinovići i ovaki. Onda je bio kao neki hram, svetinja. A sad?!

Sad, dakle, evo nam *Zavatte*. —

Čujem, al neznam je li istina, a lako da bude, jer odgovara svemu-čemu. Kad je bila debata o jeziku, kažu ovi zadarski žviždulini, da je Tončić zbog napadaja na dalm. vladu, pozvao sve zanimane vladine faktore na sjednicu, da vijećaju, kako će odgovoriti Biankinu i confraterniti. Pa su odlučili odgovoriti u stihovima i s rimom, pak da Tončić proštuje i poprati mimikom i palcem desne ruke preko ramena. Evo pjesme; dobio sam je na izvoru. Dakle:

Onamo, 'namo, za brda ona
Hajte, pa kažite, „Njoj“ kuduž *) svoj.
Mi jadni ovdje vršimo Befehl;
A — zašto Vi „lavi“ služite „Njoj“ ?!!!?... (fino!)
Onamo, 'namo, plamenim mačem
Jezika syoga sijecite đvor.
Za nas „m u s s“ vrijedi, mi smo pod plaću;
Al — **VI** ne tréte u vladin tor!!!!

To vam eto javljam i pozdravljam sve naše Kremenjake. A — *se non è vero è ben trovato*.

Vaš Kremenjak.

*) Kuduž = bijes.

Knin.

Od neko doba opazit je neko podmuklo i često podjarivanje stare mržnje medju braćom sa strane ljudi, kojima je narodna korist ništa, a svem im je kad mogu da udovolje željama onih faktora, kojima se ježure vlasi na samu pomisao narodnog jedinstva, bratskog druženja i sloge. Tome od neko doda sekundira i „Hrv. Rieč“, koja u srpsko-hrvatskom pitanju miriši i preko više frankovštinom. Poručujemo „Hrv. Rieči“, nek nas ostavi u miru. Mi živimo složno: bratski. A nećemo u našu kuću sumnjive individue, pa bili oni Srbi il Hrvati.

„Hrv. Rieč“ donosi da nije ni ona više pod mantijom popovskom. Daj, Bože, da riječi urode djelom; pa kad riječi odlete, neka djela ostanu.

RAZNE VIJESTI.

Naše uredništvo poslalo je preko D.ra Heimrla ovaj telegram drugom glavnom zboru Hrv. pučke napredne stranke u Osjek: „Napred složno i postojano za pobjedom zdrave pučke politike. Živila mlada Hrvatska!

D.r Iljadica je takodjer pozdravio brzojavom drugi zbor napredne stranke.

Iz „Kola“. Mole se odlične gospođice, koje pripadaju ženskom zboru društva „Kola“, da danas i sutra dodju u prostorije svog društva (u večer), da se dogovore sa Upravom, kad će se ove godine početi sa školom pjevanja i dr.

Muškom zboru i novoj školi biće to isto javljeno preko „Kremenjaka“ na svoje vrijeme, čim pane jesenska radja. Napred pod geslom: „U srcu ljubav, u pjesmi slast, rodu na čast“!

Uprava hrv. muz. društva „Kola“.

Introibo? „N. Jedinstvo“ donosi fra *parentezi* ovu vijest: „(D.r Iljadica je preklani ispred mase u Šibeniku vijao istu — austr. — zastavu i zapjevao: *Bože živi!*)“.

Pa da nije djavo u Malome! S njime moraš puknuti od smijeha. A da je još metnuo dan i sat?! To bi bilo pripovijedanje!

Berba u Šibeniku ove jeseni je dobra. Masta dosta; vrsta dobra; prodaja prilično dobra; dosta kupaca iz vana, većinom manjih. Cijena u početku crnom groždju 16 hel. klgr., bijelom 20 hel. kg.; sada je crnom 18 i 20 hel. kg., a bijelom groždju 22-23 hel. kg. — Cijene vinu nijesu još probivene.

Nebude li sa strane producenata pretjerivanja, a budu li se udarale cijene sa razborom, sva je prilika da će se mnogo vina izvesti. Osobito upozoravamo naše ljude na to, da je ove godine okolica, kao Skradin, Drniš i dalje, ponijela dobrim rodom, dočim lani toga nije bilo, pa je bila sigurnija prodaja.

Upozoravamo Gg. naše čitaoce osobito na današnji dio govora Masarykova kao i na ostalo što slijedi.

Pohvalno. Gosp. Nikola Jović nekidan spasio je od očite smrti sina Petra Vukičevića, kad je s neopreznosti bio upao megju teretna kola. Tom prilikom Nikola Jović, u staračkim godinama, izvrgao je pogibelji vlastiti život da spase bližnjega. Bilježimo ovo plemenito djelo i upozorujemo roditelje, da drže djecu na oprežu.

Primamo iz učiteljskih krugova: Najljepši dar kojim je „Kremenjak“, mogao da počasti čitatelje, bio je bez sumnje izbor govora Masarykova. Ovakovi su radovi nama od potrebe radi kulture i napretka. Treba ih presaditi i u naše krajeve, da vojujemo protiv mraka i natražnjaštva oružani svjetlom nauke. Za to g. uredniče, poradite svakako, da se cio govor oštampa u cjelini. *) Grjehota bi bila da se krug čitalaca ne raširi i okoristi ovakim djelom, koje je kod nas prvina. Za svaki slučaj morete računati na nas pri raspačavanju.

Skup učitelja.

Čujemo, da je g. nadzornik Sinčić odlučio otići u pensiju. *Dignum et justum est* da i on počme uživati „zasluženi“ mir i dade mjesta drugomu, da i drugi bude mogao usparati 50. hiljada fiorina.

Drugi glavni zbor hrv. pučke napredne stranke, koji je bio prošle nedilje u Osjeku, uspio je preko očekivanja lijepo. Posjetnika je bilo sa svih strana hrvatske domovine. Iz Dalmacije je zastupao demokratsku stranku

*) Govor smo već odlučili izdati n broširi. Ur.

D.r. Smodlaka, D.r. Pervan i Ive Mijača. Na zboru je bio veliki broj težaka i seljaka, kakovih 400. Zborovanje je prošlo lijepo i skladno te se je pokazao veliki uspjeh strančinog rada i napretka. Osobito puk, težak i seljak i radnik prijanja uz pučku naprednu stranku, kano uz stranku koja stoji na temelju pučkom. Pojedini izvještaji govorili su na zboru: o političkom položaju (D.r. Lorković), o radu u Saboru (D.r. Šurmin) o djelovanju pučke stranke u narodu (V. Wilder), o stranačkoj štampi (L. Šoški), o financijskom stanju (A. Herzog) o gospodarskom pitanju (D.r. Poljak), o kulturnim načelima stranke (M. Marjanović), o crkvi i državi (D.r. Heimrl) — Učinjene su neke promjene u programu i provedena je fuzija pučke demokratske stranke dalmatinske i hrvatske napredne stranke u Hrvatskoj. Napokon je zaključeno držati treći glavni zbor stranke do godine u Spljetu.

Tu će se, ako Bog da zdravlje, naći i šibenski Kremenjaci, da se sa svojom braćom porađuju, kako je lijepo rodilo ono sjeme realne napredne politike, koje se je, uporedo sa ostalim odvažnim prokopnicim širom domovine, počelo sijati prije sedam godina i u našem Šibeniku, iz kojeg sjemena nikoše šiben. Kremenjaci i okolice.

Genova prvi italijanski trgovački grad. Genova je najveće pristanište Italije i najživlji trgovački grad. Koliko je velik saobraćaj u ovom gradu, mogu da posluže cifre: U Genovi je iznosila cjelokupna vrijednost izvezeno, uvezene i provezene robe:

1906 godine: 1.614,813,920 din. (Kr.) 1905 god.: 1.342,021.213 din. — Izvezeno je robe 1906 godine: 555.130,643 din. 1905 god.: 436.767.495. Uvezeno je robe 1906 godine: 766.103,643 din. — 1905 godine: 682.609,718 din. — Provezeno je robe 1906 godine: Morem 45.713,988 suvim 247.865,714. 1906 god. morem 38,144,000 suvim 185.000,000 — Cjelokupna težina robe 1906 god.: 4.819,496,000 1905 god.: 4.419,339,000 U pristanište Genove ušlo je i izašlo 1905 god. italijanskih brodova: 61.808 parobroda od 43.650,492 tone — 122.988 jedrilica od 5.553,818 tona. Preko pristaništa u Genovi iselilo se 1906 god.: 641,716 ljudi, 145.261 žena.

Udruženje velikih banaka u Rusiji. Čuju se glasovi, da će se sve velike ruske banke udružiti, uslijed česa će nastati veliki preokret u ruskim financijama. Grof Witte da će stati na čelo kao direktor ruske banke za spoljnu trgovinu. Vlada da će dopustiti, da ruske udružene banke, koje će imati u svojim kasama mnogo zlata, mogu na osnovi garancije izdavati svoje bančine novčanice, i to toliko, koliko budu imale zlata i srebra određenog za garanciju, a za one novčanice. Sve velike ruske banke kad se udruže — a biće ih na stotine — imaće neosporno velike kapitale, moći će neposredno da se upuštaju u velika i najveća preduzeća, gradjenja željeznica, osnivanje brodarskih društava, eksploatacije rud-

nika; moći će kupovati nepokretna dobra, osnivati fabrike i uzajamno pomagati se; a, ako im vlada, ili državna banka bude na ruci, kao što će i biti, oslobodiće se Rusija od svake zavisnosti od Evrope i evropskih novčaninih tržišta. Onda će prestati jevrejske i druge rusofobske spekulacije i ruske će se finance potpuno sanirati.

Ne selite u Ameriku. Iz raznih krajeva sjeverne i južne Amerike stižu pisma od našeg svijeta, da je tamo postalo zlo za naš živalj te se preporučuje Hrvatima i Srbima, da se ne sele u Ameriku. Život je tamo skup, nadnice kad-kad veoma niske — po jedan dolar — i ako se rade najteži poslovi. Izgleda na bolji posao otežava nepoznavanje stranih jezika; u sjevernoj Americi treba znati engleski, a u južnoj španjolski, inače nemože se čovjek održati. Zato je većina naših seljaka osudjena da radi najteže poslove, a opet pretjeranom štednjom izgube zdravlje i postaju za uvijek fizički bogalji i kao takovi padaju na vrat ostaloj braći. Stoga neka se svaki čuva Amerike, naročito naš seljak. Prošla su ona vremena kad su naši ljudi u Americi nalazili „Ameriku“.

Poslovice o ženi.

Perzijanac veli: Kad polaziš u boj, moli jednu molitvu, kad se ukrcaš u ladju, moli dvije, a kad se oženiš, pomoli se tri puta.

Englez veli: Tko se iz ljubavi ženi, imade lijepe noći, ali tužne dane.

Francuz veli: Žena i ljudjak nikad ne opraštaju. — Žena se smije kad može, a plače kad hoće. — Tko svoju ženu tuče, tuče kao o vreću brašna: dobro odleti, a loše ostaje. — Na vjernost psa možeš do posljednjega časa računati, na vjernost žene do prve prilike. — Muž imade na svijetu dva dobra dana, jedan put kad se oženi, a drugi put kad svoju ženu pokopa.

Španjolac veli: Mnogo dobiva onaj, tko je svoju ženu izgubio.

Kinezi veli: Jezik žene je mač, koji nikad ne zarđja, njezin je duh živa, a srce vosak.

Preporučujem št. općinstvu moju novu i bogatu

▣ **Urariju i Zlatariju** ▣

— — — u gradu (Medjugarim) — — —

☞ **CIJENE UMJERENE.** ☞

— — — **Eugen Pettoello** — Šibenik.

Slijedi govor zastupnika Masaryka

I ostala statistika dolazi k istomu rezultatu, da smo zbilja socijalnim i socijalističkim narodom. Nije to samo istorička reminiscencija, da je moderni socijalizam u nas u Českoj počeo u Taboru kod Taboričana. Od g. 1848 zbiva se u nas velika gospodarska, socijalna revolucija. Bili smo narodom agrarnim, od nekoliko godina već to nijesmo. Proces, koji proživljava Austrija, proživljavamo osobito mi; a kad bi vam naveo date, što ih je kolega D.r. Fiedler nedavno sastavio, vidjeli bi ste, da je već

dan danas znatna većina našega naroda industrijalizovana. Molim, da se još nešto uvaži, a to se tiče poglavito agrarne stranke, koja je najvećom strankom našega naroda. U nas su agrarni odnošaji sasvim posebnog karaktera, drugovačiji nego n. pr. u alpskim zemljama. Ne imamo jakog, velikog, tako zvanog srednjeg stališa, nego samo manje težake, parcelove težake, recimo: težačke proletarce.

Kad uvažite ovo vidite posve jasno: Ovo prvo demokratsko izborno pravo podaje vam već dokaz o tom da smo faktično amo došli kao predstavnici naroda gospodarski sitnog, socijalno potrebnog. (Odobranje).

Ministar presjednik veli, da hoće rad, rad pozitivan, a riječ rad stavlja nam se češće naročito na srce. Nemam ništa proti tomu, dobro, radimo dakle! Ali hoću rad slobodan, kakav hoće svaki radnik, a hoću također da znam, u koju svrhu raditi, kakav cilj imam kod svog rada. Inače dogodiće nam se, da će od parlamenta — smijem li to tako reći — postati laborament, ili laboratorijum, u komu će biti stvoren politički homunculus. Mi moramo, želimo li biti parlamentom sveobćeg izbornog prava, pored tog tako zvanog sitnog rada, koji potpuno priznajem, voditi politiku. A parlament, koji politički nebi bio aktivan, jednostavno nije, makar on bio najmarljiviji i najradišniji, nikakvim parlamentom, nije čime ima da bude — *demokratskom pučkom sabornicom*. (Odobranje).

Politika znači imati misli vodilje za kojima se ide, a koje imamo svedjer pred očima, svaka stranka, svi ukupno; politikom nijesu sitne, materijalne koncesije. Spominjem se riječi što sam ju kao student čuo od Herbsta. On je već tada morao povesti boj proti onome, što je grof Taaffe nazvao „vurštlovanje“, politička trgovina sitnim materijalnim koncesijama. Želimo imati slobodni pogled u budućnost (Odobranje) barem za nekoliko godina naprijed, i želimo ovdje raditi; ali raditi svaki za svoj — a to velim odmah — idealni cilj. A tim ciljem može biti za mene, koji sam gorljivim i osvjedocenim pristašom sveopćeg prava glasa, jedino to, da provodimo demokratsku politiku, da ovu sabornicu i sve javne institucije Austrije demokratizujemo. (Odobranje). Dakako da riječ: demokratizacija neće te naći ni u prijestolnom govoru nit u izjavama vladinim.

Osobitim načinom se dojima, da napokon kancelar Bülow, činovnik pruski, nedavno je, kako sam čitao, dopustio, da budućnost pripada demokraciji. Barun Beck kaže i dopušta, da su u Austriji razne nejednakosti pravne te misli: „Ja stojim posve i potpuno na pravnoj jednakosti individna i narodna, jerbo samo ta pravna jednakost izmiruje faktičnu nejednakost, koja je posljecom prirode i historije“. Zbilja; nu pitam, u kolikoj je mjeri tu uplivala priroda, u kolikoj je uplivala historija? Priroda je djelovala veoma malo, historija pak veoma mnogo. Nego, a ko je historija? Je li to nešto apstraktnoga? Nešto nad ljudima u Austriji? Nipošto! Tom historijom bile su i jesu najvećim dijelom austrijske vlade, djelovanje vladino. Nejednakost je osobito djelom te aristokratske vlade, aristokratizma, koji je uvijek i uvijek ovdje vladao i još vlada. Uprav proti aristokratizmu mora istupiti demokracija kao rad u naznačenom smislu. (Odobranje).

Što ćemo dakle tražiti? Prije svega *izgradnju izborne reforme*. To znači za mene *zastupanje manjina, zastupanje razmjerno*. Već sam rekao da u mnogojezičnoj državi nemogu sebi predstaviti poretka, nemamo li pravednoga zastupanja, a to može biti samo *zastupanje razmjerno*. Time ćemo postići ono, što svi želimo — narodni mir. Ja sam za to, da opće izborno pravo, kako se samo sobom razumi, bude uvedeno za sabore zemaljske i takodjer za općine. (Veoma dobro). Ako li je ministar unutarnjih djela g. Bienert protiv tome činio opaske, jednostavno spominjem — nemoram se upuštati u dalje polemike — da sam te opaske slušao sved i sved također proti našem saboru. Je li se raspala Austrija, što imamo opće pravo glasa? A vjerujete li, da će Česka Morava ili druga zemlja pasti, ako bude u njima uvedeno opće izborno pravo? A hoće li propasti opće-

ne budu li i one imale opće izborno pravo? Nemislim. Što se dogodilo ovdje, dogodiće se i tamo. A to može biti samo za dobro zemljama i općinama. (Odobranje)

Obećavaju nam se *okružni uredi*. Okružne urede — hoću i neću! Primam ih, nebudu li ekspoziturama Namjestništva dotično Ministarstva. Da, Gospodo, autonomiju, ali molim, da tim nebude razumljena autonomija samo mehanička i mjesna: autonomija je, rekao bih, kvalifikovani princip. Docijela je svejedno, je li vlada koncentrovana ovdje u Beču na jednom tlu ili dijeli li se po Českoj, u Pragu ili po pojedinim okružjima. O tom se radi, da okružne oblasti budu kao što naprama Pragu tako i naprama Beču neodvisne. To mi možemo sebi predstaviti samo, budu li okružne oblasti, ustrojene parlamentarno, to znači, budu li na temelju općega prava glasa parlamenti u malom, mali sabori, (Odobranje) da se one same budu brigale za pojedine interese, kao što se veli, više mjesne.

Ministar presjednik govori doista — to je istina — i o parlamentarizmu; hoće da bude sačuvan. Da, Gospodo, kad bismo to primili bilo bi to samo riječ. Imamo u Austriji od jada i nevolje tako zvani konstitucionalizam; ali parlamentarizma, nećemo li tako nazivati ove kukavne sjednice u parlamentu, uopće nemamo, već imamo carsku vladu, koju car sam u parlament šalje. Osjećam dojam, da vlada drži i ovaj parlament još uvijek za neku vrstu sigurnosnog ventila, a nipošto za parlament, koji bi s vladom — a to bi bi'o parlamentno — skupa radio. Uprav je karakteristično da je ministar presjednik nazvao sebe prednjim radnikom ovoga parlamenta. Kad bi on osjećao demokratski, bio bi se nazvao saradnikom. Očito bi morala demokratizacija parlamenta konačno uplivati i na politiku vanjsku. (Odobranje). Biće ulogom ove slavne kuće, da bi se ona i ovdje postavila na čvrsti temelj. Takodjer je očito, da će biti izložen uplivu općeg prava glasa militarizam i njegov razvoj. Očito je dalje, da će sva uprava biti demokratizovana. Uprava — to je ono tlo okolo koga će sve vrti — mora biti reformovana ne samo tehnički, kako nam je bilo obećano.

To se uprav razumi samo sobom, da mora biti reformovana tehnički, poslovno po modernom trgovačkom poslovanju, s uporabom svih mogućih modernih pronalazaka, ko što se svaki ured da tehnički veoma dobro urediti. Nego u tom samom ne leži važnost, važnost leži više u *demokratskom duhu uprave*, a to je glavna stvar, koju moramo zahtjevati. Dobió sam ne samo sada, nego davno iskustvo, da su naši kotarski poglavari nekom vrstom viših policista. (Odobranje). Ovdje mora biti učinjeno poboljšanje. Činovnik mora biti danas začetnikom — uprav zato što mu zakon dava toliko socijalnih prava — da bude umio voditi i razumio, što se radi n. pr. u nekom industrijalnom okružju. Osim toga mora imati taj okružni poglavar sasma drugo vaspitanje i sasma druge ideale u glavi nego li danas, kad se bavi lapalijama i sitnicama od jutra do večera: mora napokon umjeti i smjeti raditi oko gospodarskog i socijalnog razvitka povjerenog mu okružja. (Odobranje).

Dakako radi se i o tome, da bi i sama policija — molim da se to nezaboravi — bila demokratizovana. Policija je još i danas ostatak one stare Austrije. I ona mora biti demokratizovana.

(Slijediće)